

Asia: VN/16561/2024

Toimenpiteitä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi - työryhmän muistio

Palautteen antajan palaute

2.1 Vahvistetaan väestöpolitiikan ja syntyvyyden koordinaatiota sekä tietopohjaa

-

2.2 Kuullaan nuorten näkemyksiä ja vahvistetaan yhteiskunnallista ymmärrystä syntyvyyskehityksestä ja lapsitoiveiden tukemisesta

-

3.1 Lisätään nuorten ja nuorten aikuisten hedelmällisyystietoisuutta

-

3.2 Vahvistetaan hedelmällisyysneuvontaa ja -palveluita

-

3.3 Hedelmöityshoidot

-

4.1 Tuetaan nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyttä

-

4.2 Tarjotaan suosituksia nuorten aikuisten ruutuajan määrään ja laatuun

-

4.3 Tarjotaan tukea nuorten aikuisten parisuhteisiin

-

5.1 Nostetaan koulutustasoa ja helpotetaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista

Muistiossa mainittu koulutustason nostaminen on keskeinen tavoite, joka tukee pitkällä aikavälillä paitsi työllisyyttä ja työn tuottavuutta myös perheellistymistä ja perheiden hyvinvointia. Toimenpide-ehdotuksena esitetään perheellistymisen tukemista osana opintuen kokonaisuutta.

Akava toteaa, että koulutustason nostamiseksi tarvitaan pitkäjänteinen, hallituskaudet ylittävä parlamentaarinen suunnitelma, jossa sitoudutaan koulutuksen rahoituksen ja voimavarojen pysyvään vahvistamiseen. Opintotuen on oltava riittävällä tasolla, että opiskelija voi keskittyä täysipäiväiseen opiskeluun.

Työelämä muuttuu nopeasti, ja työntekijöiden osaamisen on vastattava muun muassa tekoälyn ja digitalisaation haasteisiin. Jatkuvan oppimisen kehitys on kääntynyt kielteiseen suuntaan, erityisesti aikuiskoulutustuen lakkauttamisen myötä. On tärkeää kehittää uusia välineitä jatkuvan oppimisen tueksi.

5.2 Vahvistetaan työllisyyttä sekä tasa-arvoa ja perheystävällisyyttä työelämässä

Työsuhdeturva sekä raskaus- ja perhevapaasyrjintä

Työelämän ja tulevaisuuden epävarmuus eivät rohkaise perheellistymiseen, vaan voivat johtaa lapsitoiveiden lykkäämiseen ja toteutumatta jäämiseen. Hallituksen työelämäpäätökset lisäävät osaltaan tätä epävarmuutta eivätkä tue perheen perustamista. Eri toimenpiteiden ja tavoitteiden yhteisvaikutusta on tärkeää arvioida syntyvyyden näkökulmasta.

Perheen perustamiseen ja lapsitoiveisiin vaikuttaa raskauden ja perhevapaan takia tapahtuva syrjintä työelämässä. Muistiossa todetaan, että Sosiaali- ja terveysministeriön teettämän selvityksen mukaan melkein joka toinen (44 %) raskaana olleista oli kokenut raskaussyrjintää, siihen liittyvää pelkoa tai muita kielteisiä vaikutuksia. Yleisimmin syrjintä on ilmennyt siten, että määräaikainen työsuhde on jätetty uusimatta raskauden tai perhevapaiden käytön takia. Muistiossa esitetään Sosiaali- ja terveysministeriön työelämän tasa-arvo- ja perhevapaat -työryhmän ehdotusten toteuttamista toimenpide-ehdotuksena tasa-arvon ja perheystävällisyyden vahvistamiseksi työelämässä. Akava tuo esille, että nämä toimenpiteet eivät ole yksin riittäviä tavoitteen saavuttamiseksi. Esitetyt toimenpiteet ovat maltillisia parannuksia nykytilanteeseen, mutta hyvin tärkeitä toteuttaa työelämän sitkeään epäkohtaan puuttumiseksi. Lainsäädäntöesitykset tulee ripeästi valmistella tämän hallituskauden aikana kolmikantaisessa valmistelussa.

Työryhmän esittämien toimenpiteiden lisäksi tulee työtä ja toimenpiteitä syrjinnän ennaltaehkäisemiseksi ja puuttumiseksi jatkaa kunnianhimoisesti sekä nyt että tulevilla hallituskausilla. Erityisesti matalan kynnyksen oikeussuojakeinojen lisääminen sekä tehokkaiden, oikeasuhtaisten ja varoittavien seuraamusten vahvistaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä esitettyjen ehdotusten lisäksi. Seuraamusten tulisi olla sellaisia, joilla on työnantajan moitittavaa

toimintaa aidosti ehkäisevä vaikutus. Nykyiset oikeussuojakeinot ovat hitaita eikä niitä uskalleta käyttää leimautumisen, työnsaannin tai urakehityksen vaikeutumisen pelossa.

Akava korostaa, että työsopimuslain nykyistä sääntelyä määräaikaisista työsopimuksista ei tule heikentää. Kuten muistiossa todetaan, naisilla työsuhteen määräaikaisuus voi viivästyttää lastensaantia ja lisätä raskaussyrjinnän pelkoa, mikä on todistetusti yhteydessä myös esikoisen saantiin. Työ- ja elinkeinoministeriössä valmistellaan parhaillaan lainmuutosta, joka sallisi määräaikaisen työsopimuksen solmimisen vuodeksi ilman erityistä perustetta. Mahdollisuus solmia määräaikainen työsopimus ilman erityistä perustetta vuodeksi johtaisi väistämättä perusteettomien määräaikaisuuksien ketjuttamisen lisääntymiseen. Akava korostaa, että jos muutos toteutetaan, lainsäädännössä on varmistettava, ettei se lisää työsopimusten perusteetonta ketjuttamista. Muistiossa tuodaan esille, että määräaikaisuuksien lisääminen voi olla ristiriidassa syntyvyyden edistämisen kanssa, ja esitetään, että mikäli muutos kuitenkin toteutuu, sen yhteydessä on tärkeää varmistaa konkreettisilla kirjauksilla, ettei laki heikennä raskaana olevien tai perhevapaita käyttävien syrjintäsuojaa. Akava huomauttaa, että nämä konkreettiset kirjaukset on toteutettava.

Lisäksi vireillä oleva irtisanomissuojan heikentäminen helpottaisi työsuhteiden päättämistä kevyemmin perustein ja lisäisi työntekijöiden riskiä altistua syrjintätilanteille entistä useammin. Työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteilla olevat muutokset olisivat ristiriidassa työelämän tasa-arvon vahvistamisen kanssa ja heikentäisivät erityisesti naisten työmarkkina-asemaa, lisäten raskaus- ja perhevapaasyrjintää. Nykyinen lainsäädäntökään ei ole käytännössä osoittautunut riittävän tehokkaaksi suojaksi raskaana oleville eikä perhevapaalta palaaville. Perhevapaaudistus ei myöskään poista tarvetta tehostaa raskaus- ja perhevapaasyrjinnän ehkäisyä. Syrjinnän kohteeksi voi joutua vanhempi sukupuolesta riippumatta.

Työhyvinvointi sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Työelämän tulee olla kestävämpää ja ennakoitavampaa, jotta työntekijät voivat yhdistää uran ja perheen ilman kohtuutonta kuormitusta. Työelämän aiheuttama kuormitus on merkittävästi lisääntynyt. Mielenterveyden tuki ja työelämän kuormituksen ennaltaehkäisy arjen voimavarojen tukemiseksi ovat ratkaisevan tärkeitä myös syntyvyyden kannalta. Muistiossa todetaan, että onnistunut työn ja muun elämän yhteensovittaminen liittyy vähäisempään koettuun kuormitukseen ja voi siten osaltaan vaikuttaa myös perheiden lastensaantiaikeisiin. Muistiossa ei kuitenkaan esitetä tältä osin toimenpide-ehdotuksia.

Korkeakoulutetuista 38 prosenttia pitää työuupumusta suurena tai melko suurena riskinä työssään. Julkisella sektorilla osuus on 48 prosenttia. Erityisesti nuoret aikuiset kokevat erityisen suurta huolta jaksamisesta ja työuupumuksesta.

Työelämän kuormitukseen on puututtava ennakoivasti, ja työkykyä on tuettava ennaltaehkäisevin toimin. Nykyinen lainsäädäntö ei tarjoa riittävästi tukea työpaikoille kuormituksen ennaltaehkäisyyn tai siihen puuttumiseen. Vaikka pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella on käynnistetty useita työelämää ja työkykyä edistäviä ohjelmia, joiden avulla hallitus pyrkii vahvistamaan työhyvinvointia, ehkäisemään työkyvyttömyyttä ja edistämään työllisyyttä Suomessa, niin tarvitsemme lisää konkreettisia toimia. Yksi toimista on terveyttä vaarantavan psykososiaalisen kuormituksen täsmällisempi, tarkkarajainen sääntely asetuksella. Asetus olisi keskeinen osa kokonaisuutta, jolla vaikutetaan työkykyyn ja kuormituksen ennaltaehkäisyyn.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta voidaan sopia työpaikoilla. Olennaista on varmistaa yhdenvertainen kohtelu. On tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus osa-aikatyöhön ja lyhennettyyn työviikkoon.

6.1 Vahvistetaan odottavien vanhempien, synnyttäneiden ja vauvaperheiden tukea

-

6.2 Kehitetään vanhemmuuden ja arjessa jaksamisen tuen palveluita

Varhaiskasvatuksen resursseista sekä alan veto- ja pitovoimasta on huolehdittava. Myös vanhemmuuden tukeminen sekä kuntien ja järjestöjen tarjoamat perheiden palvelut ovat tärkeitä jaksamisen näkökulmasta, ja niille on varmistettava riittävät resurssit.

7.1 Huolehditaan lapsiperheiden etuuksien riittävästä tasosta ja selvitetään taloudellisia kannustimia lapsensaannin aikaistamiseksi

-

7.2 Seurataan ja kehitetään perhevapaiden ja lastenhoidon tukien järjestelmää

Sosiaali- ja terveysministeriön työelämän tasa-arvo- ja perhevapaat -työryhmä ehdottaa myös selvitystä lastenhoidon tuista ja perhevapaauudistuksen vaikutuksista lastenhoidon tukien käyttöön. Selvityksessä esitetään tarkastelukulmaksi myös vaikutuksia syntyvyyteen. Esitys on kannatettava ja se tulisi valmistella tämän hallituskauden aikana.

8 Muut huomiot ja mahdolliset ehdotukset lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi

Akava pitää välttämättömänä, että Suomen väestörakenteen ja syntyvyyden parantamiseksi tehdään pitkäjänteistä työtä. Kiitämme valmisteluryhmää muistion laatimisesta ja toivomme työlle konkreettista jatkoa. Akava toteaa, että muistiossa on tunnistettu syntyvyyteen vaikuttavia tekijöitä ja esitetyt toimenpide-ehdotukset tukevat sekä syntyvyyttä että lapsiperheiden hyvinvointia.

Syntyvyyden edistämiseksi tarvitaan kuitenkin myös lainsäädännöllisiä muutoksia sekä toimia työpaikoilla. Työelämä vaikuttaa merkittävästi lapsitoiveiden toteutumismahdollisuuksiin. Nuoret aikuiset tarvitsevat turvaa työsuhteissaan sekä syrjimättömyyttä työelämässä. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on kitkettävä työmarkkinoilta.

Akava on korostanut huomioissaan työelämän turvan, työmarkkinoiden tasa-arvon, työhyvinvoinnin ja koulutuksen merkitystä lapsitoiveiden tukemiseksi ja syntyvyyden kohentamiseksi. Muistiossa on tunnistettu työmarkkinoihin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat syntyvyyteen ja lapsiperheiden hyvinvointiin, mutta konkreettisia toimenpide-ehdotuksia on näiltä osin melko vähän. Työmarkkinakeskusjärjestöt on hyvä ottaa mukaan väestörakenteen ja syntyvyyden jatkoarviointiin työelämän näkökulmasta.

Kaikki toimenpiteet, lainsäädännön uudistaminen ja erilaiset perheitä tukevien palvelut ja niiden kehittäminen ovat tärkeä signaali nuorille, että Suomessa perheen perustaminen, työn ja perheen yhdistäminen on mahdollista ja yhteiskunnan tuki lapsille ja perheille on kestävä ja hyvinvointia lisäävää.

Ojala Katri
Akava ry